

ביקורת טלוויזיה: התפוז המכני

סרטו של הבמאי אייל סיון מתאר איך היהודים הפכו את זן התפוזים המקומי לסמל של המפעל הציוני. חבל רק שהוא ראיין קבוצת היסטוריונים מצומצמת שאכלו מאותו המסטינג וכולם קובעים שבעזרת התפוז הציונות מחקה את הקיום הפלסטיני

אלון הדר | 20/12/2009 8:33

התנצלותי מראש, תפוז. אל תעלב, אבל אתה פרי די זניח, אפילו מגוחך. ככה זה שהייצור היחיד שמסכים להיכנס איתך לאותה התבנית הוא ברווז. בשאר הימים אתה סתם עושה צרבת. מחסור בויטמין סי? בשביל זה יש סופר-פארם. ורק במזרח התיכון המטורף אפשר להדגים בעזרת גוץ שכמוך פרק בהיסטוריה, סוציולוגיה ואמנות. לשקף דרך הפנים המחוטטות שלך את הסכסוך הישראלי? פלסטיני. אם כבר פירות אסורים, נלך על רפובליקת בננות.

הבמאי אייל סיון הצליח לאתר את התפוז הרקוב בארגז העץ ולסחוט אותו עד הסוף. המר. הקונספט נהדר: לרגל שנת ה-60 למדינה הוצע ליוצרים ישראלים לביים סרט תיעודי תוך שימוש בהקלטות ארכיון. ממזרים הארכיונים האלו, באופן מאלף הם מתפקדים כספרייה לחומרים הכי חתרניים שיש. אומנם הסרטונים הם חומרים מטעם המוסדות הציוניים, אבל מבט מעמיק, תוך מרחק היסטורי, חושף מה שיש בהם. ובעיקר את מה שאין בהם. בהיעדר הזה טמון לעתים הסיפור.

סיון לא פראייר. הבין מה שיש לו ביד, והגיש הצעה לקרנות הרלוונטיות. כאיש בעל תודעה פוליטית מחודדת, הוא ידע אילו חומרים ליצוק לתוך פרויקט התפוז. הסרט אושר, הבונקרסטים מאסקולת הציונות הישנה האשימו אותו בשנאת ישראל, וקמה מהומת אלוהים. כולם כבר רצו לברוח מחומר הנפץ הזה, אבל ערוץ 8, שלא רואה את (הבנאלי) ממטר, תמך בסיון עד הסוף. שאפו.

אל תהיו תמימים. כל סרט דוקומנטרי, כל יצירת אמנות בעלת ערך, עוברת דרך פילטר של עולם ערכים פרטי. המבחן הוא לא אם האידאולוגיה הזו מוצאת חן בעיניך או לא, אלא האם הפרוייקט הזה מחזיק מים גם כיצירת אמנות. מדוייקת, מנומקת, קוהרנטית. זו המתעלה מעל דקלרטיביות, פסיכולוגיה בגרוש או טרחנות. ככה נשפטים הסרטים של מייקל מור, וזה המבחן האמיתי של סיון. כל הדיון איך זה שהמדינה מממנת סרטים אשר חותרים תחת קיומה (נניח) הוא הסחת דעת. תירוץ עלוב לחוסר יכולתם של הבונקרסטים לשפוט בכלים אמנותיים מה היא יצירה טובה. סיון לא אמור לקבל כספים בשביל לשרת אידאולוגיה ציונית או אנטי ציונית, הוא אמור לזכות בתמיכה ליצירה בעלת ערך.

במישור הסיפורי פרע סיון חוב והציג את דפי ההיסטוריה החתוכים: עוד לפני גלי ההגירה היהודים התקיימה בארץ הקודש חקלאות ערבית פלסטינית פורה. מיליוני ארגזי תפוזים נעו בין נמל יפו לאירופה. אנשי העליות הראשונות השתלבו בתעשייה, ובהכתבה בריטית קשוחה, נוצר, תוך שיתוף פעולה, המותג "ג'אפה". עם השנים הפוליטיקה הרגה את האינטגרציה, אבל המותג נשאר.

נארטיב מגויס עם ויטמין סי. ג'אפה צילומסך

היהודים הפכו את השמוטי המקומי לסמל המפעל הציוני: בחורינו הטובים גואלים את ארץ השממה ומייצאים לעולם את נקטר האלים. המיתוג הצליח: התפוזים (ולא פיתוחי התעשייה הבטחונית, כמו היום) הפכו למקור היצוא העיקרי. בינתיים הפלסטינים נעקרו מאדמתם וחוו את התפוז כזיכרון לעולם שחרב. הפרדסים הפלסטינים ("נכסי נפקדים") שוקמו וקונספט העבודה העברית ניצח בגדול: בוס יהודי אחד, אלף פועלים תאילנדים.

סיון יכול היה להסתפק בעדויות יוצאות הדופן בכנותן של הפרדסים הישראליים והפלסטינים לצד קטעי הארכיון המרתקים (סרטי תעמולה ציוניים, ציורים של אמנים עבריים) כדי לבנות את הסיפור הלא יאמן - והדי מקומם - כיצד הציונות נכסה לעצמה את התפוז ומחקה בעזרתו את הקיום הפלסטיני. אבל הוא הרגיש חובה לשזור ראיונות ארוכים עם קבוצת היסטוריונים מצומצמת, שכולם אכלו מאותו המסטינג. התוצאה: דיון סגור, ללא ספקות וחיבוטים, בעל טון פסקני, מגויס.

מילא החזרות והמלל אינסופי שמטשטש משפטי מפתח משמעותיים, אבל כשלאוויר משוגרים, כאילו בדרך אגב, טילים בליסטים כמו גירוש ערביי יפו (על רקע שירי ערגה פלסטינים לעיר החרבה), הציונות כתנועה קולוניאליסטית, הקריאות לחרם צרני - אתה מרגיש צריבה בגרון. לא בגלל העמדה הנחרצת של הבמאי ודובריו (ראוי לקיים שיחות עקרוניות כאלו בתקשורת החד

נרטיבית), אלא בגלל זילות הדיון. אתה לא יכול להתגנדר במשפטים אופנתיים שנוגעים בליבת הסכסוך ולהמשיך לסחוט תפוזים. זה המקום להבעיר את הבית (או לעקור את העץ).

"ג'אפה", יום שבת, ערוץ 8 של "הוט"

[עדכוני תרבות לסלולרי שלך](#)